

การออกแบบเครื่องแต่งกายและเครื่องประกอบยศของพระยาพิชัยดาบหัก ในงานพระราชพิธีในสมัยกรุงธนบุรี

อภินันท์ ปานเพชร¹, สุภัคกาญจน์ จิวาลักษณ์²

^{1,2}คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

E-mail: ¹api.fineart@gmail.com , ²suphakkan.chi@uru.ac.th

Received: Dec 22, 2025

Revised: Feb 02, 2026

Accepted: Feb 24, 2026

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้ศึกษารูปแบบเครื่องแต่งกายและเครื่องประกอบยศของพระยาพิชัยดาบหักในงานพระราชพิธีสมัยกรุงธนบุรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อออกแบบและจัดทำโมเดลตามคัสดินา 5,000 ของเมืองพิชัย ผลการวิจัยด้านเครื่องแต่งกายพบว่า พระยาพิชัยดาบหักได้รับพระราชทานลอมพอกเสวียนนากหรือเกี้ยวมาก เสื้อครุยผ้าโปร่งตัวยาวสีขาวเปิดด้านหน้า คลุมถึงเข่า ผ้าลายอย่างเชิงกรวยชั้นเดียว เสื้อเข็มขัดอย่างน้อย ผ้าเกี้ยวรัดประคดหนามขนุน หมวกทรงประพาส และหมวกทรงมาลาเปี่ยง โดยมีกระบวนการออกแบบและจัดทำโมเดลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ เพื่อนำมาใช้ในการจัดองค์ประกอบและโครงสร้างชุดสร้างแบบจำลองที่ใช้ในพระราชพิธี

ด้านเครื่องยศ พบว่าได้รับพระราชทานปิ่นคาบคิลา ยั่วยานลักษณะเป็นเปล ร่มทงยู เจียดทองคำ กระบี่บังทอง คนโททองคำ กุณฑีทองคำ หีบหมากทองคำ และกระโถนปากแตรทองคำ พร้อมออกแบบภาพประกอบฉากเพื่อจำลองรูปแบบเครื่องยศดังกล่าว

ผลการออกแบบเครื่องแต่งกายและเครื่องประกอบยศของพระยาพิชัยดาบหักได้สร้างคุณค่าและสร้างองค์ความรู้ของงานออกแบบจากการสร้างความงาม ไปสู่การอนุรักษ์และการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ปัจจุบันผลงานจัดแสดง ณ พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ จังหวัดอุตรดิตถ์

คำสำคัญ: พระยาพิชัยดาบหัก, การออกแบบเครื่องแต่งกาย, การออกแบบเครื่องยศ

Design and Construction of Costume and Regalia of Phraya Phichai Dap Hak for Royal Ceremonies in the Thonburi Period

Apinan Panphet¹, Suphakkan Chiwalak²

^{1,2}Humanities and Social Sciences, Uttaradit Rajabhat University

E-mail: api.fineart@gmail.com¹, suphakkan.chi@uru.ac.th²

Received: Dec 22, 2025

Revised: Feb 02, 2026

Accepted: Feb 24, 2026

Abstract

This research studies the patterns of attire and regalia of Phraya Phichai Dap Hak used in royal ceremonies during the Thonburi period. The objective was to design and construct a model corresponding to his 5,000 *Sakdina* (feudal rank) of Mueang Phichai. Findings regarding attire revealed that Phraya Phichai Dap Hak was royally bestowed a *Lomphok Sewian Nak* (a headdress with a *nak* [alloy] base), a white, sheer, knee-length, front-opening *Krui* (gown), a *Pha Lai Yang* (patterned cloth) with a single-layer *Cherng Kruai* (cone motif) hem, at least one *Suea Khem Khap* (brocade jacket), a *Pha Kiao* (waist-sash) with a *Rat Prakot Nam Khanun* (thorny-patterned belt), a *Muak Song Praphat* (travel cap), and a *Muak Song Mala Biang* (asymmetrical formal hat). A design and modeling process using computer software was employed to arrange the composition and structure of the simulated models used in the royal ceremony.

Regarding regalia, findings show he was bestowed a flintlock rifle, a cradle-like palanquin (*Yuay Yan*), a *Rom Thong Yu* (tiered umbrella), a golden *Chiat* (shield), a *Krabi Bang Thong* (gold-banded sword), a golden *Khontho* (ewer), a golden *Kunthi* (water pot), a golden betel box, and a golden flared spittoon. Scenic illustrations were also designed to simulate these forms of regalia.

The design of the costumes and regalia of Phraya Phichai Dab Hak has created value and contributed to the knowledge base of design, moving from the creation of beauty to the preservation and sustainable transmission of cultural heritage. Currently, the works are on display at the Local Museum, Uttaradit Rajabhat University, Uttaradit Province.

Keywords: Historical Costume Design, Cultural Heritage, Visual Reconstruction

บทนำ

ในประวัติศาสตร์ไทยทุกยุคสมัย ข้าราชการที่ปฏิบัติราชการด้วยความซื่อสัตย์จงรักภักดีและมีผลงานเป็นที่ประจักษ์ มักได้รับพระมหากรุณาธิคุณพระราชทานบำเหน็จความชอบและเครื่องยศ เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่ต่อไป ตัวอย่างปรากฏใน คำให้การชาวกรุงเก่า (2515, น. 242) ซึ่งได้บรรยายรายละเอียดเครื่องยศที่ขุนนางชั้นผู้ใหญ่ได้รับพระราชทาน อันแสดงถึงฐานะ อำนาจ และเกียรติยศในสังคมสมัยนั้น “พระยาพิชัยดาบหัก” ขุนพลคู่พระทัยสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีฯ ก็เป็นหนึ่งในขุนนางที่มีผลงานเป็นที่ประจักษ์ โดยจาก ประวัติพระยาพิชัยดาบหัก ที่พระยาศรีสุนทรโวหาร (2512, น. 30) เรียบเรียง ได้กล่าวถึงการแต่งตั้งพระยาสิทธิราชเดโชให้เป็นพระยาพิชัยครองเมืองพิชัยพร้อมพระราชทานอำนาจและสิทธิ์ในการปกครองเมืองสำคัญชายแดน และมอบเครื่องยศเสมอด้วยเจ้าพระยาสุรสีห์ แม้จะไม่มีภาระบุชิตเจนว่าเครื่องยศประกอบด้วยสิ่งใด

ในปี พ.ศ. 2512 จังหวัดอุดรธานีได้สร้างอนุสาวรีย์พระยาพิชัยดาบหัก ประดิษฐานหน้าศาลากลางจังหวัด โดย สนั่น ศิลากร แห่งกรมศิลปากรเป็นผู้ออกแบบและปั้น ได้ค้นคว้าหลักฐานทางประวัติศาสตร์และศิลปกรรมเพื่อกำหนดรูปแบบเครื่องแต่งกาย อาวุธ หมายทรวง ประพาส เสื้อลายรอบคอ กางเกงขาแคบ และการไม่สวมรองเท้า เพื่อสะท้อนความจริงทางประวัติศาสตร์และศักดิ์ศรีของบุคคล (สุภัค กาญจน์ จิวาลักษณ์, 2558, น. 94 และ ประวัติพระยาพิชัยดาบหัก, 2512, น. 2) หลักฐานสำคัญ

อีกประการหนึ่งจาก สำเนาท้องตราปีมะเมีย (จันทนุมาศ (เจิม), 2479, น. 104) ระบุว่า พระยาพิชัยดาบหักได้รับพระราชทานเครื่องยศเพิ่มเติม เช่น เสื้อเข็มซาบ คาบศิลารองทรงบอกและปืนใหญ่หน้าเรือ เมื่อครั้งดำรงตำแหน่งแม่ทัพไปตีเมืองเชียงใหม่ อย่างไรก็ตาม ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะเครื่องยศและเครื่องแต่งกายที่แนบชุดในงานพระราชพิธียังคงขาดหาย

การออกแบบโมเดลเครื่องแต่งกายและเครื่องประกอบยศของพระยาพิชัยดาบหักจะทำให้เกิดองค์ความรู้ด้านโครงสร้างยศศักดิ์และบทบาทขุนนางในสมัยกรุงธนบุรีสะท้อนการผสมผสานในกระบวนการออกแบบเชิงอนุรักษ์ที่ดีความหลักฐานทางประวัติศาสตร์เพื่อสร้างคุณค่าใหม่ด้านการเรียนรู้และงานออกแบบร่วมสมัย

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษา รูปแบบเครื่องแต่งกายและเครื่องยศของพระยาพิชัยดาบหักที่ใช้ในงานพระราชพิธีสมัยกรุงธนบุรี เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น พร้อมศึกษาที่มาและความเชื่อที่เกี่ยวข้อง อันจะนำไปสู่การออกแบบและจัดทำโมเดลจำลองเพื่อใช้จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ นิทรรศการเคลื่อนที่ รวมถึงการสร้างสื่อร่วมสมัย เช่น ของที่ระลึก แอนิเมชัน 3 มิติ และเกม

วัตถุประสงค์

1. เพื่อออกแบบเครื่องแต่งกาย เครื่องประกอบยศ
2. จัดทำโมเดลเครื่องแต่งกายและเครื่องยศพระยาพิชัยดาบหักในงานพระราชพิธีในสมัยกรุงธนบุรี

แนวคิดและทฤษฎี

1. แนวคิดเกี่ยวกับภาพประกอบ (Illustration) หมายถึงภาพที่สร้างขึ้นเพื่ออธิบาย ขยายความ หรือสื่อสารแนวคิดให้เข้าใจได้ง่ายยิ่งขึ้น โดยสามารถทำหน้าที่แทนหรือเสริมข้อความ Male (2017) อธิบายว่า ภาพประกอบ เป็นสื่อที่ทำหน้าที่เชื่อมโยงระหว่างสาร ผู้ส่งสาร และผู้รับสารผ่านภาษาเชิงภาพ ซึ่งมีพลังในการ สื่อสารทั้งด้านข้อมูลและอารมณ์ ในทำนองเดียวกัน Zeegen (2015) กล่าวว่าภาพประกอบ ไม่ใช่เพียงงานศิลปะเพื่อความสวยงาม แต่เป็น เครื่องมือในการเล่าเรื่องและถ่ายทอดความหมาย ในบริบทที่แตกต่างกัน เช่น หนังสือ สื่อโฆษณา และสื่อดิจิทัล

2. ทฤษฎีการสื่อสารด้วยภาพ (Visual Communication Theory) เป็นรากฐานสำคัญ ของการออกแบบภาพประกอบ Arnheim (1974) เสนอว่าการรับรู้ทางสายตาเป็นกระบวนการคิด รูปแบบหนึ่ง ภาพจึงไม่เพียงถูกมองเห็น แต่ถูก “ตีความ” ผ่านประสบการณ์และโครงสร้างทาง ความคิดของมนุษย์ ภาพประกอบที่ดีต้องสามารถ สื่อสารสารได้อย่างชัดเจน เข้าใจง่าย และลด ความซับซ้อนของข้อมูล โดยใช้สัญลักษณ์ รูปทรง และการจัดวางองค์ประกอบอย่างมีระบบ

3. องค์ประกอบศิลป์เป็นพื้นฐานของงาน ออกแบบภาพประกอบ ประกอบด้วย เส้น รูปร่าง สี แสงเงา พื้นผิว และพื้นที่ว่าง Lauer และ Pentak (2012) อธิบายว่า องค์ประกอบศิลป์ เปรียบเสมือน “ภาษาทางทัศนศิลป์” ที่นัก ออกแบบใช้ในการสร้างความหมายและอารมณ์ ให้กับภาพ การเลือกใช้อุปกรณ์ประกอบศิลป์อย่าง

เหมาะสมจะช่วยให้ภาพประกอบมีเอกภาพ มี จุดเด่น และสามารถดึงดูดความสนใจของผู้ชมได้ อย่างมีประสิทธิภาพ

4. ในเชิงการออกแบบเครื่องแต่งกายและ เครื่องประกอบยศ เช่น อาวุธ เครื่องประดับ และ ลวดลายผ้า ถูกใช้เป็นภาษาทางทัศนศิลป์เพื่อสื่อ ถึงความกล้าหาญ ความจงรักภักดี และอุดมการณ์ ของชนชั้นนักรบ ขุนนาง ซึ่งสะท้อนความสัมพันธ์ ระหว่างศิลปะ วัฒนธรรม และอำนาจรัฐใน สังคมไทยยุคต้น (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2551)

วิธีดำเนินการวิจัย

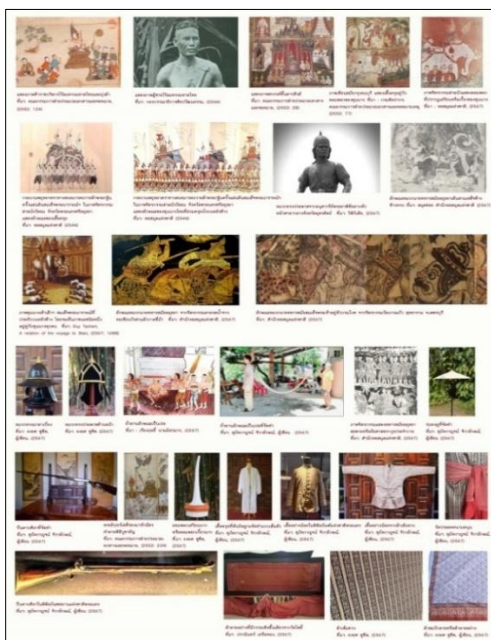
ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากประชากร และ ผู้ให้ ข้อมูล สำคัญ ในการ วิจัย แบบ เฉพาะเจาะจง ได้แก่

1. กลุ่มผู้ผู้ที่มีความรู้ดีในข้อมูลที่มาและความเชื่อเครื่องแต่งกายและชุดประกอบเครื่องยศ จำนวน 3 ท่าน ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญประวัติศาสตร์ สมัยกรุงศรีอยุธยาและกรุงธนบุรี มีผลงานเขียน ทางประวัติศาสตร์ และ ผู้เชี่ยวชาญ ทาง ประวัติศาสตร์จารีตไทยและร่วมสมัย และเป็น ผู้ออกแบบและจัดทำเครื่องแต่งกายภาพยนตร์อิง ประวัติศาสตร์

2. กลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่มาและความเชื่อด้าน เครื่องแต่งกายและชุดประกอบเครื่องยศ ได้แก่ นักวิชาการหรือผู้ปฏิบัติงานในพิพิธภัณฑ์และ หน่วยงานจำนวน 4 แห่ง ดังนี้ พิพิธภัณฑ์แห่งชาติ พระนคร กรุงเทพมหานคร พิพิธภัณฑ์เจ้าสามพระยา พระนครศรีอยุธยา กองเครื่องราชอิสริยาภรณ์ สำนักพระราชวัง กรุงเทพมหานคร สำนักหอสมุด แห่งชาติ กรุงเทพมหานคร วัดพระเชตุพนวิมล-

มังคลารามราชวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร วัดยม
อ.บางปะอิน พระนครศรีอยุธยา

จิตรกรรมฝาผนังและเอกสารร่วมสมัยที่สะท้อน
สมัยกรุงธนบุรี

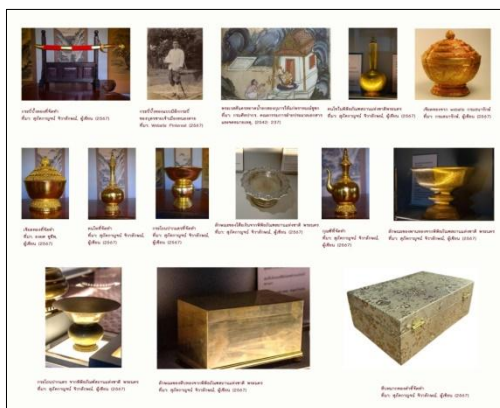
ภาพที่ 1 ภาพถ่ายจิตรกรรมฝาผนังอ้างอิงข้อมูล
เครื่องแต่งกายและเครื่องประกอบยศที่นำมา

ออกแบบ

ที่มา : โดยผู้วิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. โมเดลเครื่องแต่งกายและเครื่องยศพระยาพิชัยดาบหักในงานพระราชพิธีในสมัยกรุงธนบุรี
2. แบบสัมภาษณ์ประเมินข้อมูลเกี่ยวกับเครื่องแต่งกายและชุดประกอบเครื่องยศชั้นพระยาหรือใกล้เคียงในสมัยอยุธยาถึงกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น มีทั้งหมด 3 ข้อ ได้แก่ รูปแบบเครื่องแต่งกายและชุดประกอบเครื่องยศแต่ละวาระและแต่ละชั้น ประวัติ และความเชื่อ อ้างอิงจากภาพ

ภาพที่ 2 ภาพถ่ายจิตรกรรมฝาผนังอ้างอิงข้อมูล
เครื่องแต่งกายและเครื่องประกอบยศที่นำมา

ออกแบบ

ที่มา : โดยผู้วิจัย

วิธีการพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การออกแบบโมเดลเครื่องแต่งกายและเครื่องยศของพระยาพิชัยดาบหักในงานพระราชพิธีในสมัยกรุงธนบุรี เมื่อผู้วิจัยได้ข้อมูลจากภาพถ่ายจิตรกรรมฝาผนังอ้างอิงข้อมูลเครื่องแต่งกายและเครื่องประกอบยศและการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิในการให้ข้อมูลมาจึงได้นำเครื่องแต่งกายและเครื่องประกอบยศมาทำการออกแบบจัดองค์ประกอบด้วยวิธีการออกแบบภาพประกอบโดยมีรายละเอียดขั้นตอนในการออกแบบดังต่อไปนี้

ออกแบบโมเดลเครื่องแต่งกายของพระยาพิชัยดาบหักในงานพระราชพิธีในสมัยกรุงธนบุรี

1. สร้างภาพประกอบในการออกแบบโมเดลตัวละครผู้ชายหนุ่มเพื่อจำลองเป็นพระยาพิชัย

ดาบหักในการแต่งเครื่องแต่งกายด้วยเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ AI เพื่อสร้างรูปแบบอัตลักษณ์ของบุคคลในการภาพต้นแบบ

ภาพที่ 3 ภาพตัวละครจำลองพระยาพิชัยดาบหักที่สร้างด้วย AI
ที่มา : โดยผู้วิจัย

2. ผลิตชุดเครื่องแต่งกายพระยาพิชัยดาบหักในงานพระราชพิธีในสมัยกรุงธนบุรีตามคึกคึก 5000 เมืองพิไชย ออกแบบรูปจำลองสร้างโมเดลภาพประกอบชุดคือ ลอมพอกเสวียนนากหรือเกี้ยวมาก เสื้อสนอบจากผ้าเข้มขาบ เสื้อครุยรัดประคดหนามขนุน ผ้าสมปักลายหรือผ้าลายอย่าง ดังภาพ

ภาพที่ 4 ภาพรูปแบบเครื่องแต่งกายของพระยาพิชัยดาบหักในงานพระราชพิธีสมัยกรุงธนบุรี
ที่มา : โดยผู้วิจัย

3. นำภาพรูปแบบเครื่องแต่งกายของพระยาพิชัยดาบหักในงานพระราชพิธีสมัยกรุงธนบุรี มาออกแบบโครงสร้างโดยใช้คอมพิวเตอร์กราฟิกด้วยโปรแกรม Illustrator และ Photoshop ในการออกแบบตัดต่อสร้างภาพส่วนประกอบต่าง ๆ ของชุดโมเดล คือ ลอมพอกเสวียนนากหรือเกี้ยวมาก เสื้อสนอบจากผ้าเข้มขาบ เสื้อครุยรัดประคดหนามขนุน ผ้าสมปักลายหรือผ้าลายอย่าง ดังภาพ

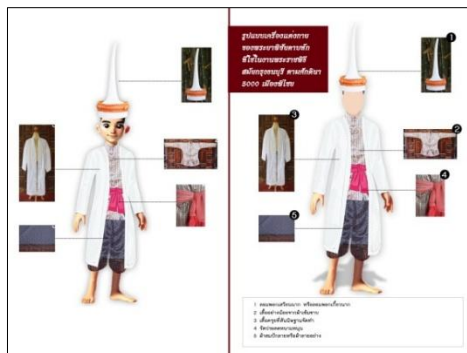
ภาพที่ 5 ภาพจำลองโมเดลเครื่องแต่งกายของพระยาพิชัยดาบหักในงานพระราชพิธีสมัยกรุงธนบุรี
ที่มา : โดยผู้วิจัย

4. ได้รูปแบบเครื่องแต่งกายประกอบชุดของ พระยาพิชัยดาบหักในงานพระราชพิธีสมัย กรุงธนบุรี ของโมเดล ดังภาพ

ภาพที่ 6 ภาพประกอบชุดรูปแบบเครื่องแต่งกายจำลองของพระยาพิชัยดาบหักในงานพระราชพิธีสมัยกรุงธนบุรี
ที่มา : โดยผู้วิจัย

5. ออกแบบจัดองค์ประกอบโมเดลประกอบชุดเครื่องแต่งกายพร้อมจัดวางภาพจริงประกอบข้อความหมายเลขอธิบายรูปแบบเครื่องแต่งกายประกอบชุดของพระยาพิชัยดาบหักในงานพระราชพิธีสมัยกรุงธนบุรี ของโมเดลภาพด้านซ้ายและภาพด้านขวาที่เสร็จสมบูรณ์ ดังภาพ

ภาพที่ 7 ภาพรูปแบบเครื่องแต่งกายของพระยาพิชัยดาบหักในงานพระราชพิธีสมัยกรุงธนบุรีตามศักดิ์นา 5000 เมืองพิไชย
ที่มา : โดยผู้วิจัย

ออกแบบโมเดลรูปแบบเครื่องยศของพระยาพิชัยดาบหักในงานพระราชพิธีในสมัยกรุงธนบุรี

1. หลังจากที่ได้ออกแบบโมเดลของพระยาพิชัยดาบหักในการแต่งเครื่องแต่งกายแล้วนั้นทางผู้วิจัยจึงได้นำข้อมูลจากการศึกษาจากภาพจิตรกรรมฝาผนังและข้อมูลจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่มาและความเชื่อด้านชุดประกอบเครื่องยศได้แก่ นักวิชาการหรือผู้ปฏิบัติงานในพิพิธภัณฑ์และหน่วยงานต่าง ๆ จึงได้ข้อมูลภาพชุดประกอบเครื่องยศแต่ละวาระและแต่ละชั้นของพระยาพิชัยดาบหักในงานพระราชพิธีสมัยกรุงธนบุรีตามศักดิ์นา 5000 เมืองพิไชย เพื่อนำมาออกแบบฉากประกอบโมเดลรูปแบบเครื่องยศ ธรรมศักดิ์เอื้อรักสกุล (2559, น. 35) ดังภาพ

ภาพที่ 8 ภาพเครื่องยศของพระยาพิชัยดาบหัก
ในงานพระราชพิธีสมัญกรุงธนบุรีตามศักดิ์นา
5000 เมืองพิไชย
ที่มา : โดยผู้วิจัย

2. นำข้อมูลภาพรูปแบบเครื่องยศของพระยาพิชัยดาบหักในงานพระราชพิธีสมัญกรุงธนบุรี มาออกแบบฉากจำลองโมเดลโดยใช้คอมพิวเตอร์กราฟิกด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปในการออกแบบตัดต่อสร้างภาพส่วนประกอบต่าง ๆ ของเครื่องยศตามภาพซ้ายและขวา ดังภาพ

ภาพที่ 9 ภาพขั้นตอนการออกแบบฉากการจัด
วางโมเดลรูปแบบเครื่องยศในงานพระราชพิธี
สมัญกรุงธนบุรี
ที่มา : โดยผู้วิจัย

3. ออกแบบจัดองค์ประกอบชุดเครื่องยศต่าง ๆ พร้อมจัดวางภาพโมเดลเครื่องแต่งกาย

ประกอบชุดของพระยาพิชัยดาบหักในงานพระราชพิธีสมัญกรุงธนบุรี ตรงกลางตามภาพด้านซ้ายและภาพด้านขวา ดังภาพ

ภาพที่ 10 ภาพฉากพร้อมรูปแบบเครื่องยศ
โมเดลพระยาพิชัยดาบหักชุดเครื่องแต่งกาย
ที่มา : โดยผู้วิจัย

4. ปรับแต่งใส่หมายเลขข้อความอธิบายชื่อรูปแบบเครื่องยศและจัดองค์ประกอบตัดแต่งโมเดลประกอบชุดเครื่องแต่งกายของพระยาพิชัยดาบหักในงานพระราชพิธีสมัญกรุงธนบุรี ของภาพโมเดลด้านซ้าย และภาพโมเดลด้านขวาที่เสร็จสมบูรณ์ ดังภาพ

ภาพที่ 11 ภาพรูปแบบเครื่องยศของพระยาพิชัย
ดาบหักในงานพระราชพิธีสมัญกรุงธนบุรีตาม
ศักดิ์นา 5000 เมืองพิไชย
ที่มา : โดยผู้วิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้วยวิธีการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่มีความถูกต้องและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยแบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลออกเป็น 2 กลุ่มหลัก ได้แก่ กลุ่มผู้รู้และผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์และจารีตไทย กลุ่มนี้มีบทบาทสำคัญในการให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับความหมายเชิงสัญลักษณ์ ความเชื่อ และรูปแบบของเครื่องแต่งกายและเครื่องประกอบยศ เพื่อสะท้อนถึงบริบททางสังคมและวัฒนธรรมในยุคนั้น และ กลุ่มผู้เชี่ยวชาญจากหน่วยงานด้านพิพิธภัณฑ์และสถาบันที่เกี่ยวข้อง กลุ่มนี้ให้ข้อมูลด้านหลักฐานเชิงวัตถุ ภาพถ่าย เอกสารโบราณ และข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับเครื่องแต่งกายและเครื่องประกอบยศ การเก็บข้อมูลอาศัยแหล่งข้อมูลปฐมภูมิจากบุคคลและหน่วยงานที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เพื่อให้ได้ข้อมูลทั้งเชิงประวัติศาสตร์ จารีต ความเชื่อ และหลักฐานวัตถุโบราณมาประกอบกัน ซึ่งช่วยให้การออกแบบและสร้างแบบจำลองเครื่องแต่งกายและเครื่องประกอบยศมีความถูกต้องตามหลักวิชาการ สะท้อนบริบททางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ได้อย่างครบถ้วนและสมบูรณ์

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่องการออกแบบเครื่องแต่งกายและเครื่องประกอบยศของพระยาพิชัยดาบหักในงานพระราชพิธีในสมัยกรุงธนบุรี เป็นการวิจัยเชิง

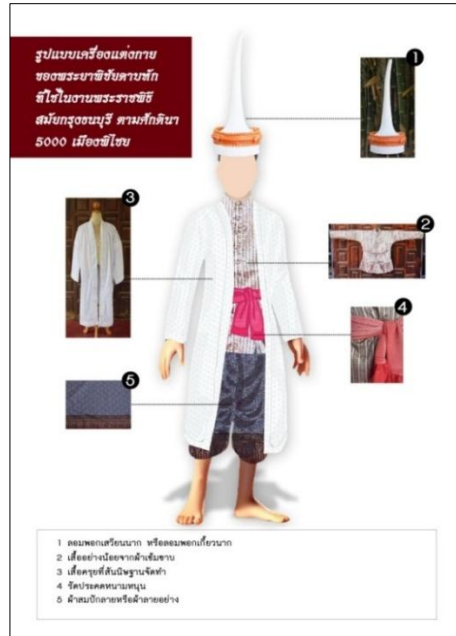
คุณภาพที่มุ่งศึกษาลักษณะ รูปแบบ และองค์ประกอบของเครื่องแต่งกายและเครื่องประกอบยศจากหลักฐานเชิงประจักษ์ทางประวัติศาสตร์โดยในสมัยกรุงธนบุรี “เมืองพิชัยเป็นหัวเมืองชั้นตรี” และบรรดาศักดิ์เจ้าเมืองพิชัยคือ ดังความว่า “ออกญาศรีสุริยราชไชยภักย์พิริยาหะ เมืองพิไชย เมืองตรี นา 5,000 ขึ้น ประแดงเสนาภูขา” ในกฎหมายตราสามดวง เล่ม 1 (สถาบันปรีดี พนมยงค์, 2548: 206) ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้เกณฑ์ดังกล่าวในการศึกษาเพื่อใช้ประกอบการวิเคราะห์และตีความ

การวิเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัยนี้ดำเนินการตามกระบวนการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ โดยเริ่มจากการรวบรวมข้อมูลทั้งหมดทั้งจากการสัมภาษณ์และเอกสาร มาทบทวนและทำความเข้าใจในภาพรวม จากนั้นใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงประเด็นเพื่อระบุประเด็นหลัก ที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบและความหมายของเครื่องแต่งกายและเครื่องประกอบยศ หลังจากนั้นจึงแยกประเด็นหลักออกเป็น ประเด็นย่อย และ หมวดย่อย เพื่อจัดโครงสร้างข้อมูลอย่างเป็นระบบลำดับขั้นการวิเคราะห์ใช้แนวทาง จากภาพรวมสู่รายละเอียด โดยค่อย ๆ เจาะลึกจากกรอบข้อมูลกว้างไปสู่ลักษณะเฉพาะ เช่น รายละเอียดทางศิลปกรรมวัสดุที่ใช้ เทคนิคการทำเครื่องแต่งกาย ตลอดจนความหมายเชิงสัญลักษณ์ในบริบทของพระราชพิธี การตีความข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์พรรณนาควบคู่กับ การสังเคราะห์ข้อมูล จากข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ เพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องครอบคลุม และรอบด้าน

ผลการวิเคราะห์ทำให้ได้โครงสร้างข้อมูลที่ชัดเจน สามารถอธิบายองค์ประกอบสำคัญของเครื่องแต่งกายและเครื่องประกอบยศของพระยาพิชัยดาบหักได้ทั้งในมิติทางประวัติศาสตร์ ศิลปะ และสังคม อันจะเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับการออกแบบ โมเดลที่ คงความ ถูกต้องเชิงประวัติศาสตร์ พร้อมทั้งสะท้อนคุณค่าด้านศิลปวัฒนธรรมในยุคกรุงธนบุรีได้อย่างสมบูรณ์

สรุปและอภิปรายผล

การออกแบบเครื่องแต่งกายและเครื่องประกอบยศของพระยาพิชัยดาบหักในงานพระราชพิธีสมัยกรุงธนบุรี มีเป้าหมายเพื่อสร้างแบบจำลอง (Model) เครื่องแต่งกายและเครื่องยศของพระยาพิชัยดาบหัก โดยใช้ข้อมูลประวัติศาสตร์ และศิลปะ เป็นหลักการออกแบบ ผลการศึกษาและออกแบบสามารถสรุปได้ดังนี้

ภาพที่ 12 รูปแบบเครื่องแต่งกายของพระยาพิชัยดาบหักที่ใช้งานพระราชพิธีสมัยกรุงธนบุรีตามศักดิ์นา 5000 เมืองพิไชย
ที่มา : โดยผู้วิจัย

ภาพที่ 13 รูปแบบเครื่องยศของพระยาพิชัยดาบหักที่ใช้งานพระราชพิธีสมัยกรุงธนบุรีตามศักดิ์นา 5000 เมืองพิไชย
ที่มา : โดยผู้วิจัย

1. แนวคิดและหลักฐานอ้างอิง เนื่องจากสมัยกรุงธนบุรีมีช่วงเวลาเพียง 12 ปี และหลักฐานด้านเครื่องแต่งกาย-เครื่องยศมีจำกัด นักวิจัยจึงใช้การเปรียบเทียบกับสมัยอยุธยาตอนปลาย และรัตนโกสินทร์ตอนต้น ซึ่งมีรูปแบบต่อเนื่องกันการออกแบบอ้างอิงจาก กฎมณเฑียรบาล และหลักฐานโบราณ เช่น จิตรกรรมฝาผนัง สมุดภาพโบราณ เอกสารพงศาวดาร และคำบอกเล่าผู้เชี่ยวชาญ

2. การออกแบบเครื่องแต่งกาย (Clothing Design) ออกแบบเป็น 7 องค์ประกอบหลัก ไล่จากศีรษะลงไป โดยใช้ทั้งหลักฐานเชิงประวัติศาสตร์ประกอบ ได้แก่

ลอมพอกเสวียนนาก – ลอมพอก ได้ข้อสรุปว่า เป็นหมวกมียอดแหลมสีขาว ตามศักดิ์นา 5,000 ในกฎมณเฑียรบาลที่ว่า “นา 5,000 กลอมนาก” ก็คือผู้ที่มีศักดิ์นา 5,000 ใช้กลอมนาก ย่อมหมายถึง ลอมพอกเสวียนนาก หรือ ลอมพอกเกี้ยววนาก

เสื้อครุย – เป็นเสื้อผ้าโปร่งตัวยาวสีขาวที่แหวกเปิดข้างหน้า ตัวเสื้อคลุมถึงเข่า ซึ่งพบว่าการสวมลอมพอกคู่กับการสวมเสื้อครุยเป็นการแต่งเต็มยศในงานพระราชพิธีหรือการเข้าเฝ้าฯ พระมหาราช กษัตริย์

ผ้าลายอย่าง – เป็นผ้านุ่งมีลายในผืนผ้าส่วนมากเป็นลายตีพิมพ์ เป็นผ้าสำหรับพระราชทานแก่ขุนนางในสมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นผ้าที่ทำตามลายตัวอย่างที่สยามออกแบบส่งไปผลิต มีทั้งรูปเทพในศาสนาฮินดู รูปเทวดา ลายตัวภาพในท่าต่าง ๆ และลายพันธุ์พฤกษา มีความประณีตของลวดลาย

เสื้อเข็มخاب – เสื้อเข็มخابเป็นผ้าทอด้วยไหมยกดอกด้วยไหมทอง คือเอากะไหล่ทองแผ่บาง แล้วหุ้มเส้นไหมทองควบกับไหมสีกเป็นลายริ้ว เห็นลายทองกับลายพื้นเท่ากัน และบางที่มีไหมเงินทองแซม โดยจัดทำออกมาแบบคอตตั้งแขนยาวเข้ารูป ลักษณะที่เรียกว่า “เสื้ออย่างน้อย”

ผ้าเกี้ยวรัดประคดหนามขนุน – ผ้าคาดเอวที่เหมือนมีหนามเล็ก ๆ เต็มผืนผ้า มีลักษณะนุ่มและยืดหยุ่น ทำให้เมื่อเวลารัดคาดไม่หลุดง่าย ที่คาดโดยให้ด้านหลังซีกแผ่ลงปกถึงกัน ด้านหน้ารวบผูกเงื่อน คาดไว้ชายข้างหนึ่งเสมอเงื่อน อีกชายหนึ่งปล่อยแผ่ยาวเลื้อยลงไป แล้วกลับทบชายขึ้นมาเหน็บไว้ที่พก

หมวกทรงประพาส – หมวกมิกสับและปกหูออกแบบอ้างอิงอนุสาวรีย์พระยาพิชัย

หมวกทรงมาลาเบี่ยง – หมวกทหารในสมัยกรุงศรีอยุธยา โดยหมวกหนึ่งมีปีกหมวกโดยรอบไม่กว้างมาก ที่ติดปกคอปกหูลงรักสีดำ

3. การออกแบบเครื่องประกอบยศ ออกแบบเป็น 9 รายการหลัก โดยอ้างอิงตามศักดิ์นาและธรรมเนียมราชสำนัก ได้แก่

ปิ่นคาบคิลลา – เครื่องยศที่สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีฯพระราชทานให้พระยาพิชัยดาบหักคราวที่พระราชทานเครื่องยศเพื่อให้เป็นแม่ทัพไปตีเมืองเชียงใหม่

ย้วยานลักษณะเป็นเปล – ได้ข้อสรุปจากการเป็นเครื่องยศตามศักดิ์นา “บันดาศักดิ์หัวเมืองนา 5,000 ชี้อย่างมงยุ” โดยย้วยในที่นี้ คือยานพาหนะลักษณะเป็นเปลญวนที่มีที่นั่งนอนหย่อนเกือบถึงพื้นดิน ผูกกับคานไม้ ใช้คนหามไม้บนบ่า

ร่มทงยู – คือร่มคันใหญ่ ค้ำยาว และไม่ได้ทำด้วยผ้า, อาจทำด้วยวัสดุอื่นที่ไม่จำเป็นต้องเป็นกระดาษก็ได้ ในที่นี้ใช้กระดาษสีขาว

เจียดทอง – ภาชนะมีลักษณะคล้ายตะลุ่มมีฝาปิด เป็นเครื่องราชูปโภคหรือเครื่องยศสำหรับเจ้านาย ใช้ใส่อาหารหรือเสื้อผ้า ทำและประดับด้วยวัสดุต่างกันไปตามฐานะและตำแหน่ง เป็นสิ่งขุนนางทุกคนมีไว้ข้างกายขณะเข้าเฝ้าฯ สำหรับพระยาพิชัยดาบหักควรเป็นเจียดทองทรงกลมเกลี้ยงมีลวดลาย กลีบบัว

กระบี่บังทอง – ศาสตราวุธที่ฝักกระบี่มี 5 บั้งเป็นสีทอง มีพื้นสีแดง

คนโททอง – เป็นภาชนะสำหรับใส่น้ำนํ้ามนตร์ รูปร่างกลมอย่างหม้อน้ำแต่มีขนาดเล็ก คอสูง มักทำด้วยดินเผาไม่เคลือบเพื่อให้น้ำเย็นน้ำดื่ม อาจตกแต่งลวดลายหรือขีดผิวให้มัน ในที่นี้จัดทำเป็นคนโททองเกลี้ยง

กฐีทอง – เป็นภาชนะชนิดหนึ่ง ใช้ใส่น้ำ มีรูปทรงหลายแบบแต่ลักษณะทั่วไปที่พบเห็น คือ ไม่มีหูจับ มีพวย และมีทางไหลเข้าออกของน้ำ 2 ทาง ใช้บรรจุน้ำสำหรับอุปโภคบริโภคแล้ว กฐียังเป็นภาชนะบรรจุน้ำศักดิ์สิทธิ์ในพิธีกรรมต่าง ๆ ในที่นี้จัดทำเป็นกฐีทอง มีลวดลายกระจังตาอ้อย

หีบหมากทอง – เป็นกล่องใบเล็ก ๆ สำหรับใส่หมากพลู ในที่นี้เป็นหีบหมากทอง

กระโถนปากแตรทอง – เป็นกระโถนที่มีปากกว้างลักษณะคล้ายแตร ตรงกลางป่องกลมและมีฐานวาง เพื่อใช้ในการบ้วนน้ำหมากเป็นสำคัญ

4. หลักการออกแบบคงความงามแบบโบราณ แต่ปรับรายละเอียดให้เหมาะสมกับการสร้างโมเดลสามมิติ (3D Model) เพื่อใช้ในงานนำเสนอและอนุรักษ์ งานวิจัยได้พัฒนาแบบจำลองเครื่องแต่งกายและเครื่องยศพระยาพิชัยดาบหักที่มีความถูกต้องเชิงประวัติศาสตร์สมัยกรุงธนบุรี เน้นการออกแบบองค์ประกอบแต่ละชิ้นที่สามารถนำไปใช้เป็นต้นแบบในเชิงอนุรักษ์และการนำเสนอเชิงวัฒนธรรม

จากการศึกษารูปแบบเครื่องแต่งกายและเครื่องยศของพระยาพิชัยดาบหัก ในงานพระราชพิธีสมัยกรุงธนบุรี พบว่ากระบวนการออกแบบมีพื้นฐานสำคัญอยู่ที่การรักษาความถูกต้องทางประวัติศาสตร์ ซึ่งครอบคลุมองค์ประกอบการออกแบบหลัก ได้แก่ ทรงผม เครื่องประดับ วิธีการแต่งกาย การใช้ผ้า และการใช้สี ทั้งหมดถูกคัดเลือกและกำหนดตามหลักฐานเชิงศิลปกรรม (ภาพจิตรกรรม ประติมากรรม) และเอกสารประวัติศาสตร์ (พงศาวดาร จดหมายเหตุ) เพื่อให้การออกแบบสะท้อนภาพลักษณ์ของบุคคลสำคัญและสถานะทางสังคมอย่างถูกต้อง ลักษณะการออกแบบนี้สอดคล้องกับแนวทางในงานวิจัยของ รินบุญ นุชน้อมบุญ (2549, น. 20) ที่ศึกษาการออกแบบเครื่องแต่งกายในภาพยนตร์ประวัติศาสตร์ เรื่อง สุริโยทัย และงานวิจัยของ ชลัมพ์ ประคองทรัพย์ (2558, น. 15) ที่เน้นการสืบสานภูมิปัญญาการปักชุดโขนไทย ซึ่งต่างให้ความสำคัญกับการใช้ข้อมูลประวัติศาสตร์เป็นฐาน และยังเชื่อมโยงกับงานของ รินบุญ นุชน้อมบุญ (2561, น. 224) ในกรณีศึกษาการออกแบบเครื่องแต่งกายในภาพยนตร์ตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ที่ใช้วิธีการ

ออกแบบแบบ ยึดหลักฐานทางประวัติศาสตร์ เช่นเดียวกัน

ด้านเครื่องยศ การออกแบบอ้างอิงลักษณะ และรูปทรงจาก เครื่องราชูปโภคและเครื่อง ประกอบพระอิสริยยศ ในราชสำนักไทยสมัย รัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1-5 ซึ่งปรากฏในงานของ อภิชาติ สารมาศ (2549, น. 18) และ สมศักดิ์ ฤทธิ์ภักดี (2556, น. 35) ที่ศึกษาเครื่องราชูปโภค ทองคำและเครื่องอิสริยยศ โดยต่างเน้นการรักษา รูปแบบดั้งเดิมตามราชประเพณี การสอดคล้อง ของผลการวิจัยกับงานเหล่านี้สะท้อนว่า การ ออกแบบเครื่องยศของพระยาพิชัยดาบหักเป็น การสืบทอดมรดกทางศิลปะและความเชื่ออย่าง ต่อเนื่อง

การนำองค์ความรู้ด้านการออกแบบนี้ไปใช้ ใน ขบวนการประจำปีและงานกาชาดจังหวัด อุตรดิตถ์ รวมถึงการจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ แสดง ให้เห็นว่าผลการออกแบบไม่เพียงแต่มีคุณค่าด้าน ความงามและความถูกต้อง แต่ยังมียุทธศาสตร์ ในการ สร้างอัตลักษณ์ท้องถิ่น และเสริมพลังทาง วัฒนธรรมผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยความ ศรัทธาต่อพระยาพิชัยดาบหักเป็นแรงขับเคลื่อน ให้เกิดการรักษาและเผยแพร่รูปแบบการออกแบบ นี้อย่างต่อเนื่อง

ดังนั้นผลการวิจัยนี้ทำให้เห็นว่าการออกแบบ เครื่องแต่งกายและเครื่องยศในบริบทนี้ ไม่ใช่เพียง การสร้างสรรค์รูปลักษณ์ แต่เป็นกระบวนการทาง ศิลปะที่ผสมผสานหลักฐานประวัติศาสตร์ คติ ความเชื่อ และราชประเพณี เพื่อสื่อความหมาย ทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างครบถ้วน

ผลงานออกแบบเครื่องแต่งกายและเครื่อง ประกอบยศของพระยาพิชัยดาบหักได้สร้างคุณค่า ใหม่โดยการผสมผสานความรู้ทางประวัติศาสตร์เข้ากับ กระบวนการออกแบบอย่างมีระบบ และสร้างองค์ ความรู้ใหม่ที่ช่วยขยายบทบาทของงานออกแบบ จากการสร้างความงาม ไปสู่การเป็นเครื่องมือ ทางการอนุรักษ์และการถ่ายทอดมรดกทาง วัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการจัดทำฐานข้อมูลที่รวบรวม เรื่องราวของวีรบุรุษชาย-หญิง รวมถึงกลุ่มวีรชนที่ สำคัญในประวัติศาสตร์ไทย เพื่อนำมาออกแบบใน รูปแบบที่เข้าถึงง่าย เช่น สื่อดิจิทัล อินโฟกราฟิก โมเดล 3 มิติ หรือพิพิธภัณฑ์เสมือนจริง

2. การศึกษาประวัติพระยาพิชัยดาบหัก สามารถประยุกต์ใช้กรอบทฤษฎี เช่น แนวคิดทาง ประวัติศาสตร์ วรรณคดี และพหุลักษณะ เพื่อ ออกแบบสื่อ นิทรรศการ หรือการนำเสนอที่ สะท้อนความหลากหลายทั้งด้านศิลปะ วัฒนธรรม และอัตลักษณ์ท้องถิ่น

3. จังหวัดอุตรดิตถ์ควรถูกศึกษาอย่าง ต่อเนื่องในทุกพื้นที่เนื่องจากมีความสำคัญทาง ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม การออกแบบ งานวิจัยสามารถต่อยอดเป็น “แผนที่วัฒนธรรม” (Cultural Mapping) หรือ “เส้นทางประวัติศาสตร์” (Heritage Trails) ที่นำเสนอผ่านสื่อสร้างสรรค์

4.งานวิจัยควรต่อยอดเป็นการออกแบบสื่อ การเรียนรู้ เช่น สื่อการสอนดิจิทัล VR/AR เกม การเรียนรู้เชิงประวัติศาสตร์ หรือการตุ๋น/

แอนิเมชัน เพื่อเข้าถึงคนรุ่นใหม่ และสร้างการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

5. ข้อมูลประวัติศาสตร์และวรรณกรรมสามารถนำไปออกแบบกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ เช่น งานเทศกาล ศิลปะการแสดง การออกแบบเครื่องแต่งกาย หรือของที่ระลึก เพื่อใช้ประโยชน์ทั้งในด้านการศึกษา การท่องเที่ยว และเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของจังหวัดอุดรธานี

References

Arnheim, R. (1974). *Art and visual perception: A psychology of the creative eye*. University of California Press.

Chanthunumas (Jern), P. (2479). *Collection of chronicles: Part 64, chronicles of Ayutthaya (Phan Chanthunumas [Jern] ed.)*. Sophon Pipatthanakorn Printing House.

Jivalak, S. (2558). *Phraya Pichai Dab Hak: A hero in history and a folklore perspective*. Naresuan University.

Lauer, D. A., & Pentak, S. (2012). *Design basics*. Wadsworth.

Male, A. (2017). *Illustration: A theoretical and contextual perspective*. Bloomsbury.

Nuchnombun, R. (2561). Costumes for performance: A case study of costumes in the Thai historical film *the legend of King Naresuan*. *Journal of Social Communication Innovation*, 6(2), 223–235.

Nuchnombun, R. (2549). *Costumes for performances: A case study of costumes in the historical Thai film "Suriyothai"* [Master's thesis, Srinakharinwirot University].

Prakongsap, C. (2558). *The preservation of Thai Khon costume embroidery wisdom* [Master's thesis, Rajamangala University of Technology Phra Nakhon].

Pridi Phanomyong Institute. (2548). *Three seal laws* (Rev. ed., Vol. 1). Sukkhapjai.

Rittiphakdi, S. (2556). *Gold royal regalia of the reign of King Rama V in the Hall of Royal Insignia, Royal Decorations and Coins* [Online thesis, Silpakorn University].

Saramas, A. (2549). *An analytical study of royal regalia and insignia of the enamelled type in the Rattanakosin period, reigns of Rama I–V* [Master's thesis, Srinakharinwirot University].

Srisatchanalaibodi, Phraya. (2012). *History of Phraya Pichai Dab Hak*. Mongkol Printing.

Testimonies of the people of Ayutthaya: Testimony of Khun Luang Ha Wat and the Royal Chronicles of Ayutthaya (2nd ed.). (2515). Khlang Witthaya.

- Uearaksakul, T. (2559). *Elements of art for graphic design*. Media Intelligence Technology.
- Wongthes, S. (2551). *Thonburi: History, culture, and power*. Matichon.
- Zeegen, L. (2015). *The fundamentals of illustration* (2nd ed.). Fairchild Books.